

Az óvodai írás-előkészítés problémái

A romániai *Óvodai tevékenységek tanterve* 3–5 évesek számára előírt részletes követelményei közt ez áll: a 3–5 éves gyermek legyen képes az íróeszközöket használni, uralni ezek használatához a szükséges motorikus készségeket; íráselemek, rajzok segítségével feladatokat elvégezni. Ezen részletes követelményekhez kapcsolódó tevékenységpéldák pedig a következők: használni tudja a papírt, ceruzát, színes ceruzát, zsírkrétát, krétát; ráír grafikai elemeket megadott körvonalra (kör, álló egyenes, fekvő egyenes, pipa stb.); egyszerű grafikai elemeket vázol; észlel és kézmozgással követ adott irányvonalat (pl. labirintus); hiányos, megkezdett rajzokat kiegészít; megfelelő a testtartása; megfelelően használja az íróeszközt.¹

Egyféle olvasatban² a fenti tantervrészlet azt jelenti, hogy óvodás gyermekeink kezébe ceruzát kell adni, háromujjas ceruzafogásra kényszeríteni őket (három, négy, ill. öt éves gyermekekről van szó!), feladatlapokat és munkafüzeteket kell kitöltetni velük, íráselemeket kell gyakoroltatni. Lelkiismeretes, kötelességtudó óvodapedagógusok ezt is teszik, hiszen fel kell készíteni az óvodást az iskolára, elő kell készíteni az írástanulást. Ugyanakkor az írás-előkészítés kapcsán végzett kutatások, ebben a témában született tanulmányok azt is bizonyítják, hogy fejleszteni kell ugyan a gyermek ez irányú képességeit, de nem ilyen módon. Másik megjegyzendő tény az iskolára való felkészítés kapcsán, hogy a 3–5 éves életkor még nem a kimondott iskola-előkészítés időszaka. A jelenleg érvényben lévő tanterv két életkori szintet különít el az óvodában: a 3–5 éves kor és az 5–7 éves kor közöttit, s ezek közül a második életkori szintnek kellene közelítenie az iskolához, természetesen az életkori sajátosságoknak megfelelő mértékben.

Az írás elsajátítását és használatát a kéz finommozgásának koordinációja teszi lehetővé. Ennek elsajátítása erősen függ a belső feltételektől, az éréstől. A születés után a kéz csontjainak és izmainak sokéves fejlődésre van szüksége ahhoz, hogy a mikromozgásokat igénylő cselekvéseket el tudjuk végezni. Az írásmozgás-koordináció fejlettsége az írástanítás feltétele, melyhez azonban első lépésként az ujjmozgás-koordináció fejlesztése szükséges³.

A gyermek finommozgásainak olyan fokú összerendezettsége, amely az írás valódi elsajátításához szükséges, csak a 7. életévben alakul ki, tehát az írásmozgás erősen életkor-specifikus. „Az írás fejlődése többféle (vizuális percepció, grafomotorikus kivitelezés stb.) készség integrációját, egyidejűségét és kiegyensúlyozottságát feltételezi. Ahhoz, hogy az írástanulás a megfelelő módon és mértékben tudjon megtörténni, több feltétel és készség szükséges: az anyanyelv-elsajátítás megfelelő szintje (jó beszédprodukción és beszédpercepción), az életkornak megfelelő nyelvi tudatosság, jól működő verbális és vizuális memória, helyes irányfelismerés, alakazonosítás és -megkülönböztetés, az írásra anatómiailag alkalmas domináns kéz (a jobb kéz, balkezeseknél a bal kéz), megfelelő ceruzafogás, jó vizuális észlelés, rajzkészség, figyelemkoncentráció, feladattudat, megfelelő tempó.”⁴ Tehát a megfelelő ceruzafogás elsajátítása feltétele ugyan a írástanulásnak, de ahhoz, hogy ez megfelelően működjön, anatómiailag is alkalmassá kell válnia a gyermek kezének.

Vekerdy Tamás orvosi szakvéleményre hivatkozva bizonyítja mindezt: a hat–hétéves gyermek kézfejének funkcionális anatómiája felől tekintve nem megfelelő az a módszer, mely szerint pici vonalközökbe, helyes ceruzafogás megkövetelésével apró formákat íratunk. Még első osztályban sem, nemhogy óvodában! Hiszen ma már pontos ismereteink vannak a kéz fejlődéséről, a kezdetben porcos kézközépcsontok elcsontosodásáról, összenövéséről, a kézfej viszonylag letapadt inainak felszabadulásáról, és az ezzel kapcsolatos finom koordináció beidegződéséről.⁵

Az írás készségének fejlődésében a következő szakaszokat különíthetjük el: „Az első szakasz az írásmozgás előtti szint, az ún. firválás korszaka. A korosztályátlagokat tekintve ez az időszak a harmadik életév végéig, a negyedik életév elejéig tart. A következő az elemi írásmozgás szintje, amely általában a negyedik életév elejétől az ötödik életév közepéig jellemző. Az egyszerű írásmozgás az ötödik életév közepétől a hatodik életév közepéig figyelhető meg. Végül az összetett írásmozgás átlagosan a hatodik életév közepétől a hetedik életév közepéig jellemzi a gyermekeket.”⁶ E felosztást figyelembe véve tehát a 3–5 éves gyermekek még a firválás és az elemi írásmozgás szintjén vannak, ezen életkori sajátosságukat szem előtt tartva kellene megvalósítani az írás-előkészítést az óvodában.

Nagy József vizsgálatai szerint „az írásmozgás-koordináció rendkívül erősen életkor-specifikus, ugyanakkor szignifikáns összefüggés van a gyerekek írásmozgás-fejlődése, valamint a szülők iskolai végzettsége között. A kutató ezt azzal magyarázza, hogy az értelmiségi családokban valószínűleg többen firválhatnak, rajzolhatnak a gyerekek. Ugyanakkor az életkor-specifikusság miatt ezt a területet alig lehet gyorsabban fejleszteni, mint ami a spontán fejlődésnél amúgy is megfigyelhető. Ebből elsősorban az a következtetés vonható le, hogy az írás tanítását felesleges túl korai életkorban (óvodában) elkezdni, sőt a részfolyamatok normális fejlődésének esetleges megzavarása miatt káros is, hiszen azok a készségek, amelyek az íráshoz szükségesek, csak hat-, nemritkán hét éves korra alakulnak ki.”⁷

A Nagy József és munkatársai által kidolgozott DIFER-programcsomag (Diagnosztikus fejlődésvizsgáló rendszer) tesztrendszerével felmérhető a hét elemi alapkészség, köztük az írásmozgás-koordináció fejlettségi szintje is. Az írásmozgás felmérésekor nyolc különböző vonalrajzot kell a tanulóknak lemásolni, ehhez először megfelelően észlelni, majd elhelyezni a vonalrendszerben, végül mérethűen kivitelezni. A rajzok három szempont (tartalom, elhelyezés, méret) szerint értékelhetőek, s összesen 24 pont szerezhető a teszten.⁸ Ez a teszt egy gyermek évek alatt lejátszódó fejlődési folyamatának szemléltetésére használható. Mindezek az adatok azt mutatják, hogy a szóban forgó gyermek hol tart az elsajátítás folyamatában, milyen utat kell még bejárnia, mit lehet és mit kell tenni az eredményes írástanítás érdekében.

A fentiekben bemutatott teszt segítségével elvégzett magyarországi felmérések szerint az első osztályba lépőknek mindössze 6 százaléka rendelkezik optimális fejlettségű írásmozgás-koordinációval, és 29 százaléka jutott el a befejező szintig. Ez azt jelenti, hogy mintegy 35 százaléknyan alkalmasak a kudarcmentes írástanulásra. A túlnyomó többség (65%) azonban még az előkészítő és kezdő szinten tart.

Az írásmozgás-koordináció tehát dominánsan érési folyamat, ez azonban nem azt jelenti, hogy fejlődése egyáltalán nem segíthető. Nem mindegy viszont az, hogy ez hogyan történik. A fejlesztés kiváló eszközei a gyurmázás, az összerakós, a kirakós, az építő játékok, a hajtogatás, gyöngyfűzés és minden olyan játékos tevékenység, amely az ujjak, a kéz kismértékű mozgásával valósulhat meg. Ötletes barkácstevékenységek során, ahol festhetnek, vághatnak, ragaszthatnak a gyerekek, szinte

észrevétlenül megvalósíthatjuk a kézügyesség fejlesztését.

Jegyzetek

¹ OKIM, 2008:38.

² Sajnos nagyon sok esetben ez az olvasat határozza meg az óvodai foglalkozások nagy részét.

³ Nagy – Miskolcziné Radics, 2010: 18, 24.

⁴ Szinger, 2007: 6.

⁵ Vekerdy, 2005: 33–34.

⁶ Szinger, 2007: 6.

⁷ Szinger, 2007: 6.

⁸ Zentai, é.n.: 53.

Rövidítések jegyzéke

OKIM Oktatási, Kutatási és Innovációs Minisztérium

Felhasznált irodalom

Nagy József – Miskolcziné Radics Katalin 2010. *Az írásmozgás koordonáció fejlesztése 4-8 éves életkorban*. Mozik Kiadó, Szeged.

Oktatási, Kutatási és Innovációs Minisztérium 2008. *Curriculum pentru învățământ preșcolar*. Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, București.

Szinger Veronika 2007. *Kivárá és bontakozó írásbeliség – Hagyomány és újszerűség az óvodai írás- és olvasáselőkészítésben*, http://www.tanszertar.hu/eken/2007_01/seged_0701/szv.pdf (2010.04.18.)

Vekerdy Tamás 2005. *Gyerekek, óvodák, iskolák*. Saxum Kiadó, h.n.

Zentai Gabriella é.n. *Az elemi alapkészségek fejlettségének diagnosztizálása*. http://www.bmkir.hu/bmhuman/felkep/976_15d8_48-93.pdf (2010.04.18.)